

Filius Getronis, de zoon van Getro

Sint-Nicolaasspel | Liturgisch drama uit de 12e eeuw
Abdij van Fleury, Saint-Benoit-sur-Loire
(Orléans, Bibl.mun.,201)

Muziek | reconstructie van Anthony Zielhorst, 2005

Vertaling Herman Tacke
Toevoegingen en teksten Narrateur: Walther Halters

<i>Rijk der Agaren</i>	<i>Melodie</i>
Marmorinus, Koning	B
Ministri, dienaren	A
<i>Excoranda (Stad)</i>	
Adeodatus (zoon)	C, C2
Euphrosina (moeder)	D, D2,3,4 H
Consolatrices (Troosteressen van Euphrosina)	D, D2,3,4
Getro (vader)	E
Geestelijken	
Armen	
Civibus (burger)	F
Civis	G
Euphrosina	H
Tuti	H/I
Sint-Nicolaas	
Koor (slot)	J

I

De Zoon van Getro

Narrateur:

Vigilate Mortales... Stervelingen, pas op!

U gaat hier zien hoe de Zoon van Getron door Sint Nicolaas wordt bevrijdt uit de macht van Marmorinus, de Koning van de Agaren. Maar voor het zover is ...

Kijk, daar zit hij, Marmorinus De Koning van de Agaren ...met norse blik, hoog op zijn troon ... en luister, daar komen ze, zijn dienaren (met stokken ritmisch tikkend op de grond), met slaande tron, de mannen van de Koning ... stap voor stap dichterbij ... stap voor stap dichterbij ... de Koning heeft een duister plan!

(terwijl de dienaren door de zijgang lopen)

Dat geeft me de gelegenheid om snel even te vertellen dat u daar Excoranda ziet, de stad van Getron. Hij woont er samen met zijn vrouw Euphrosina en hun zoon Adeodatus. En daar, daar staat de Sint-Nicolaaskerk.

De Koning heeft een duister plan en beveelt zijn dienaren; verover alle volkeren en dood wi zich verzet!

1(A) (Kordaat en vastberaden)

Salve, princeps, salve, Rex optime! Que sit tue voluntas anime
servis tuis ne tardes dicere; sumus que vis parati facere.

Gegroet onze vorst, gegroet grote Koning! Zeg uw dienaren snel wat er van uw
dienst is; wij zullen doen al wat u wil.

2(B) (Autoritair, bevelend)

Rex dicet:

Ite ergo, ne tardaveritis et quascunque gentes poteritis
imperio meo subicite; resistentes vobis occidite.

De Koning zegt:

Vooruit, op pad zonder getreuzel en brengt zoveel volkeren als je maar kunt
onder mijn gezag. En dood wie zich verzet.

II

Narrateur:

*Ingetogen nadert de processie (kaarsen en wierook)... met Getron ... Euphrosina
.... en Adeodatus, hun zoon ... niets vermoedend ... op weg naar de kerk om het
feest van Sint-Nicolaas te vieren Dan beveelt de Koning zijn dienaren om aan
te vallen de processie stuift uiteen ... de mensen vluchten ..gekrijs en gegil ...
van schrik vergeten ze hun zoon...*

*Kijk, uw orders uitgevoerd melden de dienaren ... van alles wat we hebben
buitgemaakt brengen wij u deze Jongen ...*

*(Koning klapt Gevecht begint Koning klapt ... als de Jongen gevangen is
gevecht stopt ...)*

3(A) (Kordaat en vastberaden)

Quod jussisti, Rex bone, fecimus; gentes multas vobis subegimus,
et de rebus quas adquisivimus hunc Puerum vobis adducimus.

Uw orders, grote vorst, hebben wij uitgevoerd. Veel volken hebben wij aan u
onderworpen
en van al wat wij hebben buitgemaakt brengen wij u deze Jongen.

4(A) (Kordaat en vastberaden)

Puer iste, vultu laudabilis, sensu prudens, genere nobililis,
bene debet, nostro iudicio, subjacere vestro servicio.

Deze Jongen, knap van gezicht helder van verstand en van goede komaf
kan volgens ons uitstekend dienen als uw persoonlijke bediende.

5(B) (Blij, tevreden, genoegzaam)

Rex:

Appoloni qui regit omnia semper sit laus, vobisque gratia
qui fecistis michi tot patrias subjugatas et tributarias!

De Koning:

Apollo die over alles regeert, zij geprezen; en jullie bedankt dat je zo vele landen
onderworpen hebt en aan mij schatplichtig gemaakt.

Narrateur:

*Hebberig blij is Marmorinus die is binnen knappe Jongen ook! ... vertel
eens waar je vandaan komt, jongeman ... Apollo is mijn god.... en die van jou
....?*

*De Jongen, bang en in paniek maar dan zelfverzekerd ... mijn god heeft alles
gemaakt, beheerst de zeeën ... die van jou is dwaas blind en stom!*

6(B)

Rex Puero (Slijmerig, pestend)

Puer bone, nobis edissere de qua terra, de quo sis genere,
cujus ritu gens tue patrie sunt gentiles, sive christicole?

De Koning tot de Jongen:

Beste Jongen, vertel ons eens waar je vandaan komt, uit wat voor familie,
en wat voor geloof het volk van je land heeft; zijn ze daar heiden of christen?

7(C) (Bang, angstig, paniek)

Puer:

Excorande principans populo, pater meus, Getron vocabulo,
Deum colit cujus sunt maria, qui fecit nos et vos et omnia.

De Jongen:

Heer van het volk van Excoranda is mijn vader, Getro genaamd.
Hij eert de God die de zeeën beheerst en die ons en u en alles gemaakt heeft.

8(B) (Trots, overtuigd van zichzelf)

Rex:

Deus meus Apollo; deus est qui me fecit; verax et bonus est;
regit terras, regnat in ethere. Illi soli debemus credere.

De Koning:

Mijn god is Apollo. Hij is de god die mij gemaakt heeft. Hij is waarachtig en goed.
Hij bestuurt het land en beheerst de lucht. Alleen in hem moeten wij geloven.

9(C) (Boos, venijning, brutaal)

Puer:

Deus tuus mendax et malus est; stultus, cecus, surdus et mutus est;
talem Deum non debes colere, qui non potest seipsum regere.

De Jongen:

Uw god is bedrieglijk en kwaadaardig, dwaas en blind, doof en stom.
Zo'n god hoef je niet te vereren, die zichzelf niet eens kan beheersen,

10(B) (Boos, dominant)

Rex:

Noli, Puer, talia dicere; Deum meum noli despiciere:
nam si eum iratum feceris, evadere nequaquam poteris.

De Koning:

Zeg zulke dingen niet, jongeman; wees niet zo laatdunkend over mijn god;
want als je hem kwaad maakt zul je hier nooit meer vandaan komen.

III

Narrateur:

*Intussen beseft Euphrosina dat zij haar zoon Adeodatus kwijt is .. ontvoert !...
in blinde paniek stormt ze terug naar de Sint-Nicolaaskerk ... zoekt wanhopig
... maar vindt hem niet ... Ach! Ach! Ach toch, heb meelij met mij en buiten
zinnen Waarom baarde mijn ongelukkige moeder mij, jammert ze.....*

11(D) (Chaos, intens verdriet, angst)

Heu! Heu! Heu! michi misere! Quid agam? Quid queam dicere?
Quo peccato merui perdere natum meum, et ultra vivere?

Ach! Ach! Ach toch, heb meelij met mij. Wat moet ik beginnen? Wat kan ik zeggen?
Aan wat voor zonde heb ik het verdiend mijn kind te verliezen en zelf verder te
leven?

12(D) (Buiten zinnen)

Cur me pater infelix genuit? Cur me mater infelix abluit?
Cur me nutrix lactare debuit? Mortem michi quare non prebuit?

Waarom verwekte mijn ongelukkige vader mij? Waarom baarde mij mijn ongelukkige
moeder?

Waarom moest mijn min mij voeden? Waarom is mij de dood niet vergund?

IV

13(D) (pp, Naderend, troostend, medelijden)

Consolatrices:

Quid te juvat hec delolatio? Noli flere pro tuo filio;
summi Patris exora Filium, qui conferat ei consilium.

Troosteressen:

Wat helpt u deze jammerklacht? Huil niet zo om uw zoon ,
maar bid tot de Zoon van de hoogste Vader dat Hij de Jongen raad schaft.

Narrateur:

*Luister goed ... haar troosteressen naderen... steeds dichterbij
waarom deze jammerklacht ... het zal je niet helpen ... maar Euphrosina
hoort ze niet ... opgesloten in haar verdriet om haar zoon ... geweven
in haar schoot ... nu ik geen afscheid kan nemen, wil ik liever dood dan
nog verder te leven ...*

14(D) (In zichzelf, intens verdriet)

Euphrosina:

Fili care, fili carissime, fili, mee magna pars anime,
nunc es nobis causa tristitie quibus eras causa letitie!

Euphrosina:

Lieve Jongen, allerliefste Jongen. Jongen, zo'n wezenlijk deel van mijn leven,
jij bent nu de reden tot verdriet voor ons, voor wie jij vroeger de reden tot vreugde
was.

15(D2) (p Naderend, troostend, medelijden)

Consolatrices:

Ne desperes de Dei gracia, cujus magna misericordia
istum tibi donavit puerum; tibi reddet aut hunc aut alium.

De Troosteressen:

Wanhoop toch niet aan Gods genade. Zijn grote goedertierenheid
schonk u een zoon; Hij zal u die, of anders wel een andere, teruggeven.

16(D3) (In zichzelf, intens verdriet)

Euphrosina:

Anxiatus est in me spiritus; cur moratur meus interitus?
Cum te, fili, non possum cernere mallem mori quam diu vivere.

Euphrosina:

Ach, ik ben een en al angst. Waarom laat mijn dood op zich wachten?
Nu ik, mijn Jongen, geen afscheid kan nemen; wil ik liever dood dan nog verder te
leven.

17(D3) (mf, Naderend, troostend, medelijden)

Consolatrice(s):

Luctus, dolor et desperacio tibi nocent nec prosunt filio;
sed pro eo de tuis opibus da clericis atque pauperibus.

De Troosteres(sen):

Gejammer, verdriet en wanhoop helpen u niets en ook uw zoon niet.
Maar geef omwille van hem van uw rijkdom aan de geestelijken en de armen.

18(D) (f, Met troost omgeven)

Consolatrice(s):

Nicolai roga clemenciam ut exoret misericordiam
summi Patris pro tuo filio, nec falletur tua peticio.

De Troosteres(sen):

Roep de welwillende hulp van Nicolaas in, dat die bij de hoogste Vader
barmhartigheid
voor uw zoon afsmeekt en dat uw gebed niet vergeefs zal zijn.

Narrateur:

*Met alle troost omgeven alsof de troosteressen willen zeggen Gejammer en
wanhoop helpen je niet ... bidt tot Sint-Nicolaas*

19(D) (Biddend, smekend, steun zoekend)

Euphrosina:

Nicolai, pater sanctissime, Nicolai, Deo carissime,
si vis ut te colam diutius, fac ut meus redeat filius!

Euphrosina:

Nicolaas, hoogheilige vader. Nicolaas, bij God bemind,
als u wilt dat ik u in het vervolg nog vereer, zorg dan dat mijn zoon terugkomt.

20(D) (Biddend, smekend, steun zoekend)

Qui salvasti multos in pelago et tres viros a mortis vinculo,
preces mei precantis audias, et ex illo me certam facias!

Zo velen redde u op zee het leven en drie mannen bevrijdde u uit de dood,
aanhoor mijn smekend gebed en geef mij zekerheid over hem.

21(D) (Biddend, smekend, steun zoekend)

Non comedam carnem diucius neque vino fruar ulterius,
nullo mero letabor amplius donec meus redibit filius.

Van nu af zal ik geen vlees meer eten, evenmin nog tafelwijn gebruiken
en helemaal geen zware, pure wijn, totdat mijn zoon terug zal zijn.

V**22(E) (Nuchter, zakelijk)**

Getro:

Cara soror, lugere desine; tue tibi nil prosunt lacrimae;
sed oretur pro nostro filio summi Patris propitiatio.

Getro:

Lieve schat, houd op met jammeren. Jouw tranen helpen je niets.
Maar laten wij voor onze zoon de hoogste Vader om welwillendheid vragen.

23(E) (Nuchter, zakelijk)

In crastino erit festivitas Nicolai, quem christianitas
tota debet devote colere, venerari et benedicere.

Morgen is het de feestdag van Nicolaas; die door heel de christenheid
waardig gevierd moet worden met eerbetoen en lofgezing.

24(E) (Nuchter, zakelijk)

Audi ergo mea consilia: adeamus ejus solemnia;
conlaudemus ejus magnalia; deprecemur ejus suffragia?

Mijns inziens moeten wij dan ook aan die plechtigheden deelnemen,
om zijn grote daden te roemen en om zijn hulp in te roepen.

25(E) (Nuchter, zakelijk)

Dei forsán est inspiracio que me monet pro nostro filio;
est oranda cum Dei gracia, Nicolai magna clemencia.

Wellicht is het een vingerwijzing Gods dat ik nu aan onze zoon moet denken:
laten wij voor hem met Gods genade om de grootse welwillendheid van Nicolaas
bidden.

VI***Narrateur:***

*Zo zijn mannen, nuchter en zakelijk ... en Getron is geen haar beter ... hou toch op
met jammeren .. je tranen helpen je niets morgen is het feest van Sint-Nicolaas
... wie weet kan hij ons helpen ... kom, we gaan naar hem toe ... wie weet levert
het iets op ...*

26 (D4/E) samen met Getron (Samen bidden, smeken)

Summe regnum Rex omnium, rex unicus et spes mortaluim,
nostrum nobis fac redi filium, vite nostre solum solacium!

Hoogste Koning van alle Koningen, enige Koning en hoop van de stervelingen,
maak dat onze zoon bij ons terugkomt, de enige troost in ons leven.

27 (D/E) samen met Getron (Samen bidden, smeken)

Audi preces ad te clamantium, qui in mundum misisti Filium
qui nos cives celorum faceret et inferni claustris eriperet!

Hoor de smeekbeden van wie zich tot U richten, u die uw Zoon naar de wereld hebt
gestuurd,
om ons burgers van de hemel te maken en ons te ontrukken aan de kluisters van de
hel.

28(D) (Intens)

Euphrosina :

Deus Pater, cujus potencia bona bonis ministrat omnia,
peccatricem me noli spernere, sed me meum natum fac cernere!

Euphrosina:

God, Vader, wiens almacht alle goeds aan de goeden schenkt,
Wend u niet af van mij, zondares, maar laat mij mijn kind weerzien.

29 (D4/E) samen met Getron (Samen vol vertrouwen)

Nicolai, quem Sanctum dicimus, si sunt vera que de te credimus,
tua nobis et nostro filio erga Deum prosit oracio!

Nicolaas, die wij heilig noemen, als waar is wat wij over u geloven,
laat dan uw voorspraak bij God ons en onze zoon ten goede komen.

VII

Narrateur:

Goede Nicolaas, hoor de smeebeden die wij tot u richten Wend u niet af van ons .. breng ons kind terug ...

Na deze smeebeden gaan ze naar huis om een maaltijd te bereiden ... de tafel wordt gedekt ... er komt brood en wijn op tafel ... iedereen is welkom en kan zich te goed doen ...

*En kijk... kijk daar nou ook Koning Marmorinus heeft trek ... en trek is nog netjes uitgedrukt ... de Koning roept zijn dienaren ... ik heb een honger die ik niet verdragen kan .. maak iets te eten ... anders sterf ik van de honger ...
Eerst Eten zeggen ze in Oosterhout ...*

VII-a

Tussengevoegd!

1(A) (Kordaat, vastberaden)

Ministri :

Salve, princeps, salve, Rex optime! Que sit tue voluntas anime
servis tuis ne tardes dicere; sumus que vis parati facere.

Dienaren:

Gegroet onze vorst, gegroet grote Koning!

Zeg uw dienaren snel wat er van uw dienst is; wij zullen doen al wat u wil.

Einde tussenvoeging

VIII

30(B) (Brallerig)

Rex :

Dico vobis, mei carissimi, quod ante hunc diem non habui famem tantam quantum nunc habeo; famem istam ferre non valeo.

De Koning:

Beste mensen, ik moet jullie zeggen dat ik tot op heden nog nooit zo'n geweldige honger heb gehad als nu. Die honger kan ik niet verdragen.

31(B) (Brallerig)

Vos igitur quo vesci debeam preparate, ne mortem subeam.
Quid tardatis? Ite velocius; quod manducem parate cicius.

Dus maak iets wat ik nu kan eten; zodat ik niet sterf van de honger.
Vooruit, ga eens snel aan de slag en maak vlug iets klaar om van te smullen

Ministri euntes afferunt cibos et dicant Regi:

De **dienaren** gaan aan het werk, dienen de gerechten op en zeggen tot de Koning:

32(A) (Kordaat, vastberaden)

Ad preceptum tuum paravimus cibos tuos, et hic adtulimus;
nunc, si velis poteris propere qua gravaris famem extinguere.

Volgens uw wens hebben wij uw maal toebereid en nu dienen we het hier op.
U kunt nu, als u wilt, haastig de honger stillen waardoor u zo hevig wordt gekweld.

IX

Narrateur:

Marmorinus krijgt water aangereikt en wast zijn handen Wat had hij een honger ... en nu wijn ... liters wijn verdorie ... mijn dorst is nog nooit zo erg geweest ... en laat mijn lieve slaafje – de zoon van Getro – mij de wijn brengen ...

33(B) (Veeleisend)

Rex:

Esurivi et modo sitio; vinum michi dari precipio;
quod afferat michi quam cicius meus Getronis filius.

De **Koning:**

Wat had ik een honger! en ook heb ik dorst. Ik beveel dat me wijn wordt gegeven, die mij rap moet worden geschonken door mijn slaafje, de zoon van Getro.

X

Narrateur:

De Jongen hoort wat de Koning zegt en zucht diep ... ik zit hier nu een jaar ... ach, ik ongelukkige, kom nooit meer vrij ... de wanhoop nabij ...uur na uur denk ik aan mijn moeder en vader hun stemmen klinken diep in mij ... van dageraad tot dageraad in mijn hoofd en de Koning blijft maar herhalen dat hij hem nooit zal laten gaan Schei toch uit met jammeren, jongeman! Je bent van mij, je blijft van mij

34(D5/E) (Zuchtend, wanhoop, Eu & Ge neuriënd op de achtergrond)

Puer :

Heu! Heu! Heu! michi misero! Vite mee finem desidero;
vividus enim quamdiu fuero, liberari nequaquam potero.

De Jongen:

Ach, ach, ach, ik ongelukkige! Ik wou dat mijn leven ten einde was.
Want zolang ik leven zal, ik kan helemaal niet meer vrij komen.

35(B) (Uitdagend, pestend)

Rex puero:

Pro qua causa suspiras taliter? Suspirare te vidi fortiter.
Quid est pro quo sic suspiraveris? Quid te nocet, aut unde quereris?

De Koning tegen de Jongen:

Waarom zucht je zo hevig? Ik hoorde je wel diep zuchten.
Wat is er dat je zo zuchten moet, last wat mis je, wat heb je te klagen?

36(C1) (Wanhopig klagend)

Puer:

Recordatus mee miserie, mei patris et mee patrie
suspirare cepi et gemere, et intra me talia dicere:

De Jongen:

Als ik denk aan mijn ellende, aan mijn vader en mijn land
begin ik te zuchten en te steunen, in mezelf iets als dit te zeggen:

37(C2) (Wanhopig klagend)

Puer :

Annus unus expletus hodie, postquam servus factus miserie,
potestati subjectus regie, fines hujus intravi patrie.

De Jongen:

Vandaag is er net een jaar voorbij dat ik slaaf ben geworden van deze ellende,
onderworpen aan de macht van een Koning en binnen het gebied van dit land
verblijf.

38(B1) (Begrijpend, geruststellend)

Rex:

Heu! miselle, quid ita cogitas? Quid te juvat cordis anxietas?
Nemo potest te michi tollere quamdiu te non velim perdere.

De Koning:

Och Jongen, waarom pieker je er zo? wat hebben die bange gedachten voor nut?
Niemand kan je bij mij vandaan halen zolang ik jou niet kwijt wil.

XI

Narrateur:

... en dan plots ... vanuit het niets ... komt er iemand die sterk op Sint-Nicolaas lijkt en kijk ... kijk hij pakt de Jongen ... die nog een beker verse wijn voor de Koning in zijn handen heeft hij pakt de Jongen vast en zet hem voor de kerk van Sint-Nicolaas ... en ziet alsof hij er niet mee te maken heeft gaat hij weer weg ...

...

...

Hé ... zegt een burger tegen de Jongen ... wie ben je ... waar wil je naar toe?

39(F) (Verbaasd)

Rex :

Puer, quis es, et quo vis pergere? Cujus tibi dedit largicio scyphum istum cum recentario?

De Koning:

Jongen, wie ben je en waar wil je naar toe? Wie was er zo aardig om aan jou die beker verse wijn te geven?

40(C2) (Verrast en dankbaar)

Puer:

Hoc venio, non ibo longius; sum Getronis unicus filius.

Nicolao sit laus et gloria, cujus hic me reduxit gracia!

De Jongen:

Ik kom hierheen en verder ga ik niet: ik ben de enige zoon van Getro.

Dank en lof komen Nicolaas toe; Zijn welwillendheid bracht mij hier terug.

XIII

Narrateur:

Als hij die burger dat hoort, rent hij naar Getro ... je zoon is terecht ... je zoon is thuis ...

Euphrosina, de moeder, hoort het nieuws ...holt naar haar zoon ... kust hem steeds weer, omhelst hem loopt over van geluk ... laten we Vader Nicolaas uitbundig prijzen ... hij heeft onze zoon teruggebracht

.....

41(G) (Breed, overtuigend)

Civibus:

Gaude, Getron, nec fleas amplius; extra fores stat tuus filius.
Nicolai laudat magnalia, cujus eum reduxit gratia.

Burger :

Verheug u, Getro en treur niet meer; buiten voor de deur staat uw zoon.
Hij prijst de weldaad van Nicolaas, diens welwillendheid bracht hem terug.

XIV

42(H) (Extase, overlopend van geluk)

Euphrosina:

Deo nostro sit laus et gloria, cujus magna misericordia,
luctus nostros vertens in gaudium, nostrum nobis reduxit filium!

Euphrosina :

Lof en eer zij onze God : zijn grote barmhartigheid,
heeft ons verdriet in vreugde veranderd, heeft onze zoon bij ons teruggebracht.

43(I) (Uitnodigend om geluk te delen)

Euprosina:

Sintque patri nostro perpetue Nicolao laudes en gracie,
cujus erga Deum oracio nos adjuvit in hoc negocio.

Euphrosina:

Laten wij ook voortdurend onze vader Nicolaas prijzen en dank zeggen:
door zijn voorspraak bij God heeft hij ons geholpen uit deze ellendige toestand.

XV

44(J) (Eind goed al goed: zelfverzekerd met overtuiging)

Chorus omnis:

Copiose caritatis Nicolae pontifex qui cum Deo gloriaris in coeli palacio,
condescende, supplicamus, ad te suspirantibus, ut exutos gravi carne pertrahas ad
superos.

0074

Heel het koor:

U, zo rijk aan genegenheid Bisschop Nicolaas, die bij God geroemd wordt
in het hemelse paleis wij vragen u, kom ons die u aanroepen, te hulp
om ons, bevrijd van het aardse vlees, mee te voeren naar de hoge hemel.

Narrateur:

*... en zo bent u getuige geweest van een bijzonder spel wat er
ook gebeurt hoe groot de ellende ook is blijf geloven in de
toekomst ... blijf geloven in een goede afloop En jazeker ...
Sinterklaas bestaat ... als je er maar in gelooft ... hij was net hier!*

Toelichting op het liturgisch spel Filius Getronis

Het spel is te vinden in een 12e-eeuws handschrift afkomstig uit het klooster Saint-Benoit sur Loire in Fleury. Op dit moment bevindt het handschrift zich in de bibliotheek van Orléans: Bibliothèque Municipale
MS. 201

Ontwikkeling in de Middeleeuwen

Om het muzikaal ontstaan van een spel als dit te begrijpen, moeten we teruggaan tot de 9e eeuw. In deze tijd werd de officiële kerkmuziek, die we later Gregoriaans zijn gaan noemen, langzaam maar zeker tot een hechte eenheid gesmeed. Keizer Karel de Grote en zijn opvolgers voerden een strenge unificatiepolitiek. Overal in heel Europa moest op dezelfde melodieën worden gezongen, en de eredienst moest overal volgens dezelfde liturgische ordening worden gevierd. De creativiteit van de componisten, die vroeger eeuwen daadwerkelijk hadden bijgedragen aan het ontstaan van het Gregoriaans, zocht zich een uitweg buiten het nieuwe keurslijf. De liturgische gezangen, geworteld in een Oosterse muziekpraktijk met veel melismen (lange melodische formules, gezongen op één vocaal) boden ernstige moeilijkheden voor de noordelijke zangers, die gewend waren aan een wat vierkanter, syllabischer zangwijze (op elke noot één lettergreep). Deze twee redenen, zo luidt één van de theorieën, zouden ertoe geleid hebben, dat dichters en componisten naar een zangstijl hebben gezocht, die meer bij het noordelijk karakter paste. Vooral de kloostergemeenschappen in het Frankrijk der Karolingers, waar de jonge feodale staat aan alle activiteiten in het politieke, economische en artistieke leven nieuwe impulsen gaf, waren toonaangevend bij het ontstaan van vele nieuwe vormen in de kerkmuziek.

De eerste fase in deze ontwikkeling bestond uit het toevoegen van teksten aan Gregoriaanse gezangen met een sterk melismatisch karakter. Deze teksten stonden vanzelfsprekend in nauw verband met de liturgische betekenis van het oorspronkelijk gezang, het becommentarieerde dit als het ware. Een parallel vinden we in het commentaar in de kantlijn in bijna alle Middeleeuwse heilige boeken. Oorspronkelijkheid was in de Middeleeuwen niet zo'n hooggeschatte deugd als tegenwoordig. Deze nieuwe kunstvorm, tropen genaamd, was in oorsprong literair van aard. Later werd ook de muziek nieuw gecreëerd, zodat een geheel nieuw genre ontstond in de kerkmuziek. Dit nieuwe genre was weliswaar sterk geworteld in het Gregoriaans, maar stond buiten de officiële liturgie. Toch werd het oogluikend door de autoriteiten toegestaan. Later nam het troperen van Gregoriaanse gezangen dergelijke vormen aan, dat het door het Concilie van Trente (1545 - 1563) volledig verboden werd.

Gelijktijdigheid in spel

Het toneel is in dit spel duidelijk verdeeld in twee kampen. Aan de ene kant (in competenti loco) heerst de op een hoge zetel gezeten heidense vorst Marmorinus met zijn dienaren en soldaten. Aan de andere kant (in alio loco) bevindt zich Excoranda, de stad van Getron, met daarin Getron, zijn vrouw Euphrosina, zijn zoon Adeodatus en enkele stadgenoten. In het oostelijk deel van Excoranda - dus het dichtst bij priesterkoor en altaar - is de kerk van St. Nicolaas te vinden. Daar wordt de Jongen Adeodatus gevangen genomen door de soldaten van Marmorinus. Zoals in alle 12e-eeuwse liturgische drama's is dit alles tegelijkertijd te zien en volledig voorbereid voordat het spel begint. Gelijktijdigheid overheerst: terwijl Marmorinus zijn soldaten gebiedt ieder gevangen te nemen die zich tegen zijn autoriteit verzet, trekt tegelijkertijd (interim) aan de andere zijde een stoet mensen naar de kerk van Nicolaas om zijn feestdag te vieren. Later in het spel doet zich nog zo'n parallele situatie voor: nadat zij om de voorspraak van Nicolaas gebeden heeft gaat Euphrosina naar huis om een maaltijd van brood en wijn te bereiden voor de armen en voor de geestelijken in de stad. Als de genodigden beginnen te eten, geeft Marmorinus aan de andere kant te kennen dat hij honger heeft en bediend wil worden door de gevangen genomen knaap. Het contrast is stichtend: hier is een kosmisch gevecht gaande tussen de heidense Apollo en de ware God der christenen. Sint Nicolaas' beloning van hen die de armen voeden is een demonstratie van Gods zorg voor hen die de ander goed doen. Wijn is het symbool van Dionysische onmatigheid, maar ook van het sacrament. Hoewel Koning Marmorinus niet vernietigd wordt zoals Herodes - men vraagt zich af wat er met Marmorinus gebeurt aan het einde van het spel, wanneer de Jongen plotseling verdwijnt - heeft de overwinning van de hemelse stad over de wereldlijke stad (alweer) een dramatische vorm aangenomen.

Metrum en melodie

Het spel Filius Getronis is - net als andere spelen in het handschrift van Fleury - geschreven in een duidelijke cadans. Het is onder te brengen in verschillende metrische modi, zoals de jambe, trochaeus, dactylus en spondaeus, alle vijfvoetig. Hoewel de muzikale notatie in de handschriften gelijk is aan die van het 'niet gemeten' Gregoriaans, is het metrum van de teksten bepalend geweest voor de metrische uitwerking van de muziek. De muzikale vormgeving is bijzonder. Er is indertijd gekozen voor Leitmotive: elke zelfstandige dramatische eenheid heeft een eigen melodie. Een zestal melodieën kan onderscheiden worden: de soldaten, Marmorinus, Adeodatus, Euphrosina en Getron, maar ook die ene burger die de Jongen bij zijn terugkeer tegenkomt. Het is des te opmerkelijk dat Euphrosina aan het einde van het spel individueler melodieën te zingen krijgt. Dramatisch hoogtepunt echter wordt gevormd door het moment waarop de zoon een klaagzang aanheft en daarvoor de melodie van zijn moeder gebruikt.

Er zijn uitvoeringen van dit spel bekend met veel instrumenten en allerlei vormen van meerstemmigheid. Wij kiezen voor een eenvoudige versie. In ons spel worden alle leden actief betrokken. Wellicht benadert deze uitwerking de oorspronkelijke vorm het dichtst: alleen de allergrootste en machtigste kerken hadden immers de beschikking over grote hoeveelheden instrumentalisten en hun instrumenten.

Met dank aan Leo Meilink (1973) en William L. Smoldon (1980).

Anthony Zielhorst